

LİBERALİZMİN İLK TEMSİLCİSİ: JOHN LOCKE
FIRST REPRESENTATIVE OF LIBERALISM: JOHN LOCKE

Dr. Öğr. Üyesi Uğur Köksal ODABAŞ
Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü
uodabas@atauni.edu.tr

Öz

John Locke, yaklaşımlarıyla döneminin ve felsefe tarihinin en önemli düşünürleri arasında yer almış bir isimdir. Varlık, bilgi gibi temel felsefi disiplinlere yönelik ileri sürmüş olduğu düşüncelerin yanı sıra siyaset felsefesiyle ilgili yaklaşımlarıyla da önemli bir yer edinmiştir. Yaşamış olduğu dönemde temellendirmiş olduğu bireycilik ve özgürlük vurgusu, temel insan hakları, güçler ayrılığı prensibi, sınırlı devlet anlayışı ile düşünce tarihinde liberalizmin öncüsü olarak kabul edilmiştir. Çalışmamızda bu önemli filozofun liberal düşüncenin ilk örneğini verdiği düşünceleri ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Bireycilik, liberalizm, özgürlük, hak.

Abstract

John Locke is one of the most important thinkers of his time and history of philosophy with his approaches. In addition to the ideas he has put forth for basic philosophical disciplines such as being, knowledge, he has also gained an important place with his approaches about political philosophy. He has been accepted as the pioneer of liberalism in the history of thought with the emphasis on individualism and freedom, basic human rights, the principle of separation of powers, understanding of limited state that he has grounded during the period he lived. In our study, the thoughts which this important philosopher has given the first example of liberal thought were discussed.

Key Words: Individualism, liberalism, freedom, right.

GİRİŞ

Kanunun sustuğu yerde istibdat ve zulüm başlar

J. Locke

29 Ağustos 1632 yılında Wrington'da doğan ve 28 Ekim 1704'te Oates'ta ölen J. Locke, ömrünün büyük bir kısmını 17. yüzyılda geçirmesine rağmen, ortaya koyduğu fikirlerle, ileriye sürdüğü düşüncelerle, Aydınlanma Felsefesi içerisinde değerlendirilebilecek bir İngiliz filozofudur. Epistemolojik açıdan ampirist olarak niteleyebileceğimiz Locke'un, özellikle siyaset felsefesi alanında ortaya koymuş olduğu düşüncelerin, düşünce tarihinde derin izler bıraktığını söyleyebiliriz. Bu bakımdan biz bu yazımızda J. Locke'un daha ziyade siyaset felsefesi ile ilgili düşüncelerini ve bu düşüncelerin liberalizmin doğuşuna nasıl zemin hazırladığını ele almak istiyoruz.

"Locke bütün hayatı boyunca zamanının politika hayatı ile ve zamanının düşünceleriyle çok yakından temas hâlinindedir. 17. yüzyılın sonunda İngiliz politika hayatı, kurumları ve görevleri üzerinde az kimsenin Locke kadar geniş bir bilgisi ve derin felsefi kültürü vardır" (Akarsu, 1961:72). Birinci İngiliz Devrimi'nin 1640'ta gerçekleştiği göz önüne alınırsa Locke'un daha çocuk yaşında ne derece hareketli bir politik ortamda büyüdüğü kolayca anlaşılabilir. Lord Shaftesbury ile tanışması ve yakın dostluk ilişkisine girmesi sebebiyle, lordun başbakanlıktan düşmesi ve İngiltere'den ayrılmak zorunda kalışıyla kendisi de İngiltere'den ayrılmış ve Hollanda'ya göçmüştür. Beş yıl kadar kaldığı Hollanda'da kendini çalışmaya veren Locke, **Two Treatises of Civil Government**" adlı eserini de bu esnada yazmıştır. 1690'da yayınlanan bu eserin Locke'un siyaset felsefesini ortaya koyması bakımından (özellikle ikinci inceleme) önemi büyüktür. Yaşadığı dönemde İngiltere'deki Whiglerle Toryler arasındaki büyük çekişmede Whiglerin yanında yer alan Locke, siyaset felsefesini de Torylere karşı oluş içerisinde kaleme almış ve Whiglerin önde gelen düşünürlerinden biri olmuştur (Whiglerin daha sonra Liberal Partiyi, Torylerin de Muhafazakâr Partiyi oluşturdukları gözden uzak tutulmamalıdır).

Uygur Yönetim Üstüne İki İnceleme'nin birincisinde daha ziyade Sir Robert Filmer'in **Patriarcha** adlı eserinde ortaya koyduğu düşünceleri

* Eserin adı çeşitli şekillerde Türkçeye çevrilmesine rağmen biz daha ziyade M. Tunçay'ın "Uygur Yönetim Üstüne İki İnceleme" şeklindeki çevirisini tercih ettik. Bkz. Batı'da Siyasal Düşünceler Tarihi-Seçilmiş Yazılar II: Yeni Çağ, Der. Mete Tunçay, A. Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, No:288, Ankara, 1969, s.165.

tenkit eden Locke, esas olarak ikinci incelemede görüşlerini ortaya koymuştur. Locke'a göre Filmer kralın mutlak otoritesini kabul ederken, "...kralın mutlak ve tanrısal hukuku, teolojik temellere dayanılarak haklı gösterilmeye çalışılmış, kralın gücü Tanrı'nın doğrudan doğruya Adem'e verdiği babalık erkine (patriarkal güce) geri götürülmek istenmiştir" (Akarsu, 1961:73). İşte böyle bir anlayış Locke tarafından hiçbir şekilde kabul görmemiş ve hayatı boyunca hep bu patriarkal görüşle mücadele etmiştir. O hâlde yönetimin kaynağı nasıl izah edilecektir? Neye dayandırılacaktır? Politik iktidarın temellerini ne oluşturacaktır? Siyasal erk nasıl tanımlanacaktır?

J. Locke'un Siyaset Felsefesi

Yukarıdaki ve benzeri sorulara cevap arayan Locke, ikinci incelemede özellikle bu konular üzerinde durmuştur. O "...siyasal erki: mülkiyeti düzenlemek ve korumak için ölüm cezası ve dolaşısıyla haydi haydi bundan daha az şiddetli cezalar verebilen yasalar koymak, bu yasaları uygulamak ve devleti yabancıların işleyeceği zararlardan esirgemek için topluluğun gücünü kullanmak, bütün bunları da yalnızca kamunun iyiliği uğruna yapmak hakkı..." (Tunçay, 1969:165) olarak görürken, bunun doğru anlaşılabilmesi için de bütün insanların doğada ne durumda olduklarının iyi değerlendirilmesi gerektiğine dikkat çeker.

J. Locke'a göre doğa durumu bir özgürlük ve eşitlik durumudur. Kimsenin kimse üzerinde bir egemenliğinin olmadığı (tabii ki izin vermedikçe), her türlü güç ve yargı hakkının karşılıklı olarak ve kimsenin elinde diğerinden fazla kullanmamak şartıyla eşit olarak kullanıldığı bir **eşitlik** durumuyla, insanların kimseden izin almadan ve başka birinin iradesine kendi iradesini teslim etmeden, doğa yasaları çerçevesinde her türlü davranışı yapma ve malları ile kişiliğini uygun bulduğu şekilde kullanma anlamındaki **özgürlük** durumu doğa durumunun iki temel değeri olarak karşımıza çıkmaktadır. "Bu bir özgürlük durumudur, ama bir başıboşluk durumu değildir; bu durumda insanın kendi kişiliğini ve mallarını kullanmakta denetlenmez bir özgürlüğü olmakla birlikte, yine de onun yalnızca korunmasından daha soylu bir gerek olmadıkça, kendini ya da elinde bulunan herhangi bir yaratığı ortadan kaldırma özgürlüğü yoktur. Doğa durumunu yöneten ve herkesi bağlayan bir doğa yasası vardır; bu yasadaki başka bir şey olmayan akıl, ona danışan bütün insanlığa, eşit ve özgür olduklarından, kimsenin başkasının yaşamına, sağlığına, özgürlüğüne ve mallarına zarar vermemesi gerektiğini öğretir." (Tunçay,

1969:168). Dikkat edilirse, Locke akıllı doğa yasasının kendisi olarak görmekte, bir tür rasyonalist bir tavır sergilemektedir. Ancak Locke'un bu anlayışının genel felsefesi içerisinde bir çelişki yaratacağı kanaatinde değiliz. Ampirist bir tavırla epistemolojik problemlere yaklaşması ile aklın insan tabiatını tanıma konusunda veya yasanın kendisi olarak (daha doğrusu yasa oluşturabilme gücü olarak) deneyden vazgeçebilmesi imkânı olmadığını söylememiz mümkündür. Bu bakımdan Sayın A. Şenel'e katılmamız ve Locke'un genel felsefesiyle siyaset felsefesi arasında bir çelişki görmemiz (Şenel, 1995:338) pek mümkün değildir. Çünkü burada Locke'un akılda doğuştan birtakım yasaların varlığını kabul ettiğini söylemek yerine, aklın yasalar üretebilecek güce sahip olduğunu, bunu yaparken de deneyden istifade ettiğini söylemenin daha uygun olacağı kanaatindeyiz.

Locke'un bir özgürlük ve eşitlik, dolayısıyla mutluluk dönemi olarak gördüğü doğa durumu, esasında insanların henüz uygar bir toplum düzenine geçmeden önceki bir durumu ifade etmektedir. İnsan eylemlerinin temel gayesi olarak mutluluğu alırsak, doğa durumunda özgür, eşit, kısaca mutlu yaşayan insanların bu durumdan vazgeçerek uygar bir yönetimi, uygar bir toplumu oluşturmalarına ne gerek vardı veya hangi gereklerle bunu gerçekleştirmeye yöneldiler? Ve bunu nasıl başardılar? Locke'un kendi ifadeleriyle söylersek: "İnsan, doğa durumunda söylenildiği kadar özgürse, kendi kişiliğinin ve mallarının mutlak efendisiyse, en büyüğe eşitse ve hiç kimsenin uyruğu değilse, özgürlüğünden niçin ayrılınsın? Niçin egemenliğini bıraksın? Kendisini herhangi bir başka erkin egemenlik ve denetiminin altına niçin soksun?" (Tunçay, 1969:176-177).

"Bütün bu soruların cevabı, insanın, her şeye rağmen, tabiat halinde güvenlikten uzak olması, başkalarının saldırılarına uğrama ihtimalinin bulunmasıdır. Burada Locke'un insan tabiatı hakkında kısmen kötümser bir kanaat belirterek önceki söyleminden bir ölçüde saptığı görülmektedir." (Yayla, 1998:35). Sayın Yayla'nın bu tespitine katılmamız pek mümkün gözüküyor. Çünkü felsefi antropolojinin de ortaya koyduğu gibi insan disarmonik bir doğaya sahiptir. Oadaki bu çift kutupluluk zaman içinde kutuplardan birinin hâkim rol oynamasıyla açığa çıkabilir. Zaman zaman müşfik olan insan, zaman zaman da zalim olabilir. Onda insanlarla barış içinde yaşama güdüsü olduğu kadar, birbirinin kurdu olma güdüsü de vardır. T. Hobbes'un insanı tek kutuplu gören anlayışına zıt olarak Locke'un bu çift kutupluluktan hareket et-

tiğini ve belli bir dönem kutuplardan biri hâkim rol oynarken, çeşitli faktörlerden dolayı, belli dönemlerde de ikinci kutup hakim rol oynayabilir. Herkesin özgür, eşit ve birbiriyle olan ilişkilerinde adaletli hareket ettiği doğal durumdan çıkıp uygar toplumu oluşturmak isteyen insanın birçok haklı gerekçesi vardır. Locke'a göre, "insanların devletlerde birleşmeleri ve kendilerini yönetim altına koymalarının asıl ve ana amacı, mülkiyetlerinin korunmasıdır. Doğa durumunda ise bu konuda pek çok şey eksiktir" (Locke, 2016:132). Diğer bir ifadeyle doğa durumundaki insan; hayat, özgürlük ve mallarını sürekli olarak koruyamadığı içindir ki uygar toplumu oluşturmaya yönelmiştir, ama bu acizliğin sebebi nedir? Niçin insan doğa durumunu muhafaza edememiştir? Bu konuda Locke şunları söylemektedir:

"Bundan dolayı, insanların devletlerde birleşmelerinin ve kendilerini yönetimlerin altına sokmalarının asıl amacı, mülkiyetlerinin korunmasıdır; doğa durumunda ise bundan pek çok şey eksiktir.

Bir kere; doğru ve yanlışın ayrı ve araların-
daki bütün anlaşmazlıkları karara bağlayan genel ölçü olarak, yapılmış, kurulmuş, tanınmış ve genel onaylamayla geçerlik izini alınmış bir yasa yoktur. Çünkü doğa yasasının bütün insanlar için açık ve anlaşılır olmasına rağmen, insanlar bunu incelemek gereği üstünde bilgisiz oldukları kadar, çıkarlarına da yöneldiklerinden, özel olaylara uygulanmasında kendilerini bağlayıcı bir yasa olarak ona izin verme eğiliminde değillerdir.

İkinci olarak: doğa durumunda kurulu yasa-
ya uygun olarak bütün ayrılıkları saptamaya yetkili tanınan ve taraf tutmayan bir yargıç yoktur. Çünkü, herkes o durumda doğa yasasının hem yargıç hem de yürütücüsü olduğundan ve insanların kendi taraflarını tutmalarından ötürü, tutku ve öç onların çok ileri gitmelerine elverişlidir. Bu yüzden, kendi davalarında çok fazla ateşle, başkalarınınkilerde kusurlu olacak kadar savsaklayıcılık ve ilgisizlikle davranırlar.

Üçüncü olarak: doğa durumunda, doğru ol-
duğu zaman yargıyı destekleyecek, koruyacak ve ona gerektirdiği yürütmeyi sağlayacak erk çoğu kere yoktur. Herhangi bir haksızlık yaparak zarar verenlerin ellerinden geldikçe haksızlıklarını zorla iyi saydırmaktan geri kalmaları pek az görülür. Böyle direnmeler, cezalandırmayı çok kere tehlikeli kılar ve buna kalkışanlar için sık sık yıkıcı olur.

Bundan ötürü, insanlık doğa durumunun bütün ayrılıklarına rağmen, doğa durumu için-

de kaldıkça kötü koşullar altında olduğundan, çabucak topluma yönelir.” (Tunçay, 1969:177-178),

Topluma yönelen insan da kendisinin ve başkalarının korunmasına uygun bulduğu her şeyi yapma hakkını kısmen, yasaya karşı işlenmiş suçları cezalandırma yetkisini de tamamen topluma ve dolayısıyla devlete bırakır. (Tunçay, 1969:178). Ancak bu bırakmada ferdi rızanın ve bir sözleşmenin olduğu gözden uzak tutulmamalıdır. Çünkü toplum/devlet fertlerin bir sözleşme neticesi kurmuş oldukları bir örgütlenme biçimidir. Öte yandan şurası da unutulmamalıdır ki insanların bu sözleşmeyi yapmış olması, temel haklarından bütünüyle ve sonsuza dek vazgeçtikleri anlamına gelmez. Çünkü hakların kaynağı bizzat insanın kendisidir. Haklar devlet tarafından belirlenme değil, tescil edilme durumundadırlar. “İnsan hakları, en geniş anlamda, siyasal meşruluğun bir ölçütüdür; hükümetler ve onların uygulamaları, insan haklarını korudukları ölçüde meşrudurlar.” (Donnelly, 1995:25). Bu bakımdan devlet tarafından tanınan (bildirilen) haklardan değil, insanın insan olmasından dolayı sahip olduğu haklardan bahsetmek ve devlete de bu hakları korumak ve geliştirmek görevinin yüklendiği bir anlayışı sergilemek daha yerinde olacaktır. Locke’a göre de oluşturulan toplumun/devletin asli görevi insanın mülkiyet hakkını korumaktır.

J. Locke’un mülkiyet hakkını değerlendirirken kavrama ne gibi manalar yüklediğini izah etmeden evvel, insanların rızasıyla bir sözleşme neticesinde oluşturulan devletin oluşumunu sağlayan sözleşmenin birli mi yoksa ikili bir sözleşme mi olduğu konusuna kısaca değinmekte fayda vardır.

A. Şenel’e göre “Locke’un sözleşme kuramının... tek sözleşmeli mi, çift sözleşmeli mi olduğu belirsizdir. Bir yerde:

“Bu insanların toplum hâlinde birleşmelerine yol açan ‘ilk aşama’dır. Bu yalnızca siyasal toplum şeklinde birleşme yolunda bir aşamadır. Bu anlaşma devlete katılan kişiler arasında olur, ya da olması gerekir”

(Uygur Yönetim Üstüne İkinci İnceleme, VII, 99)

Bu ifadelerden, ilk aşamada topluma katılma yolunda bir toplumsal sözleşmenin yapıldığını, sonra da bunu siyasal erkin, yargılama ve cezalandırma hakkının devredileceği bir başka sözleşmenin izleyeceğini düşündüğü çıkarılabilir. Ama ikinci sözleşmeyle ilgili konuya bir daha değinmez, sorun belirsiz kalır (Şenel, 1995:34). Diğer taraftan “...ileri sürülmüştür ki, Locke’un poli-

tik kuramı iki bağit (anlaşma) ya da sözleşmeye izin vermektedir, biri politik toplumun oluşmasını sağlayan, öteki bir hükümetin kurulmasını sağlamak üzere. Aslında açık bir biçimde iki bağittan (anlaşmadan) söz edilmemektedir, ama Locke’un örtük olarak iki bağit varsaydığı ileri sürülmüştür. İlk bağit yoluyla bir insan belli bir toplumun üyesi olmakta ve kendini çoğunluğun kararlarını kabul etme yükümlülüğünü altına koymaktadır. İkinci bağit yoluyla ise yeni kurulan toplumun üyelerinin çoğunluğu (ya da tümü) ya hükümeti kendileri sürdürme ya kalıtsal veya seçimle gelen bir oligarşi ya da monarşi kurma konusunda anlaşmaktadırlar.” (Copleston, 1991:189). İkili sözleşmenin Locke’ta bulunduğu anlayışının, insan iradesine ve özgürlüğüne verdiği önem de düşünülürse, daha gerçekçi bir yaklaşım olacağını söylemek kanaatimizce yerinde olacaktır.

“Locke’ta hayat, hürriyet ve mülkiyet hakları iç içedir ve aslında bunları birbirinden ayırmanın imkânı yoktur. Öncelikle bir noktayı tekrar vurgulamak gereklidir: Hakların, dolayısıyla mülkiyet hakkının kaynağı devlet değildir. Locke, Pufendorf ve Grotius gibi doğal hukukçu düşünürlerden farklı olarak mülkiyet hakkının kaynağını sözleşme veya anlaşmaya dayandırmaz, tabii hukukta arar” (Yayla, 1998:39). Bu bakımdan “...doğa durumundaki insanın mülkiyet hakkı iki yerden kaynaklanır. Emegini, dolayısıyla kendisinin bir parçasını nesneye katmasından ve yaşamak için sahip olmak zorunda olmasından” (Yayla,1998:40). Öyle ki;

“Yeryüzü ve diğer bütün ast yaratıklar insanların tümüne ortaklaşa biçimde ait olmasına rağmen, (...) insan bedeninin emeği ve elinin işi tam anlamıyla kendisindedir. Şu halde, insanın, doğanın kendisine verdiği ve onda bıraktığı şeyleri, emeğini katarak ve kendi özüne ait olan şeyleri karıştırarak bu durumun içinden çıkarması, bu şeyleri kişinin mülkiyeti yapar. Bu şey, içine emek eklenerek ortak doğa durumundan çıkarıldığından, diğer insanların müşterek hakkı bu şeyden dışlanmış olmaktadır” (Kuyurtar, 2017:244).

Locke’un mülkiyet kavramına bu bakış tarzı çeşitli yorumlara (olumlu-olumsuz) sebep olmuş, bir kısım düşünür emek-değer ilişkisinden hareketle onun K. Marx’a öncülük ettiğini iddia ederken, bir kısım düşünür de (özellikle klasik liberalistler) değerlerin sübjektifliğinden hareketle böyle bir yorumu haklı bulmamıştır. Çünkü “İşgücü tabiat halinde bir şeyin değerini bütünüyle yaratmaz, o daha çok değer yaratmanın değil, bir şeye sahip olmanın aracıdır. Mülkiyet hakkı hayat, vücut bütünlüğü, hürriyet hakkıyla başlar ve mad-

di varlıklara doğru genişler. “ Buradan hareketle Locke’un doğa durumundaki mülkiyet hakkının meşru gerekçesinin üç temel bileşeni olduğunu söyleyebiliriz: İlgili kimsenin –ürüne- emeğini katması veya karıştırması, kendisi için yeterince alması ve diğerleri için yeterince bırakması. Bu halile, siyasal iktidarı gerektirmeyen mülkiyet hakkı eşitlikçidir” (Kuyurtar, 2017:245). Bu yüzden mülkiyet hakkı da bireyin olan bir şeyle karıştırmaktan, bireyin hayatının, varlığının, özgürlüğünün bir parçası olan emeğiyle iç içe geçirilmesinden kaynaklanır” (Yayla, 1998:41). Böyle bir yaklaşımda mülkiyet kavramına son derece geniş bir anlamın yüklendiğini, kavramın içine, daha doğrusu yanına hayat ve özgürlük gibi değerlerin geldiğini görmekteyiz. “Locke, mülkiyet anlamına gelen **property** ve **estate** sözcüklerini kullanır. **Property** sözcüğü mülkiyetin yanı sıra yaşam ve özgürlüğü de içererek, bir insanın sahip olduğu ‘geniş anlamda mülkiyeti’ dile getirir. **Estate**’i ise bildiğimiz dar anlamda mülkiyet için kullanır” (Şenel, 1995:347). İşte devletin asli görevi olarak insanın mülkiyetini korumaktan bahsedilirken esas kastedilenin **property** anlamında mülkiyet olduğunu söyleyebiliriz. Ancak dar anlamda ele aldığımızda mülkiyetin (estate’in) veya mülkiyet hakkının bir sınırından bahsedebilir miyiz? Emekle, çalışmakla mülkiyet edinmeye bir sınır koyabilir miyiz?

“Drury’ye göre emekle mülkiyet edinmeye **doğal** ve **moral** sınırlar vardır. Doğal sınır şudur: Dünyanın ilk çağlarında, herkes herhangi bir şeyi diğerlerini zarara uğratmadan mülkiyetine alabilirdi. Locke’un örneğiyle, bir kimsenin bir nehrin bütün sularını içmesi-kullanması mümkün değildi, dolayısıyla bireyler doğal olarak diğerlerinin yaşama şanslarını azaltmadan, onlara zarar vermeden herhangi bir şeye sahip olabilirlerdi. Bu hem ‘meşe palamodu’, hem de toprak için, yani taşınabilir ve taşınmazlar için böyleydi. Çünkü, böyle olması hem dünyadaki insan nüfusunun azlığının, hem de işgücüyle mülkiyet edinme teorisinin temelinde paranın veya başkalarının kiralanan işgücünün bulunmamasının doğurduğu kaçınılmaz bir sonuçtu. Bir insanın kendi fizik gücüyle yapabileceği işler pek sınırlı olduğuna göre, hiç kimse çok büyük bir alana ve çok sayıda nesneye hakim (sahip) olamazdı. Fiziksel gücün bu sınırlılığı, mülkiyet hakkı üzerine doğal bir sınır koymakta ve bireyi, diğerleri için de yeterli miktarda kalmak üzere, yapabildiği her şeyi yapmakta serbest bırakmaktaydı” (Yayla, 1995:43).

Doğal hukuktan kaynaklanan bu doğal sınırın yanı sıra moral sınır da yine doğal hukuktan

kaynaklanmaktadır. Çünkü “...doğal hukuk, insana sadece kendi varlığının muhafazasıyla ilgilenmekle kalmamayı, diğer insanları da gözetmeyi görev olarak yüklemektedir. Öyleyse, mülkiyet hakkının hayat hakkını tehdit ettiği yerlerde, ilkinin ikinciyeye tabi olması moral bir zorunluluktur” (Yayla, 1995:44). Ancak herhangi bir insanın bir kimsenin mülkiyet hakkına bir saldırısı söz konusu olduğunda ise Locke’un saldırıya uğrayanın saldırısını öldürmesini yasal gören bir anlayışta olduğunu da unutmamak gerekir. O, “Bu, bir kimsenin, ondan parasını ya da dilediği bir başka şeyi almak için zor kullanmak isteyen bir hırsız, bu adam kendisini hiç incitmemiş ve yaşamı üzerinde bundan daha ileri giden herhangi bir niyeti olduğunu açıklamamış olsa bile öldürmesini yasal kılar” (Şenel, 1995:348) derken bu hususa dikkat çekmektedir. Yönetici gücün bile, rızası olmaksızın kimsenin malına el koyamayacağını, tek bir parçasını bile alamayacağını kabul eden Locke için bu düşünceleri yadırgamamak gerekir.

Uygar yönetim, siyasal güç veya devlet bir sözleşmeyle kurulduğuna göre, temelinde kuranların rızası yatmaktadır. Bu gücün asli görevi, hatta varlık sebebi, insanın sahip olduğu temel haklar olarak hayat, özgürlük ve mülkiyeti (estate) korumak olduğuna göre, ne bu hakların ortadan kaldırılması düşünülebilir ne de onların ihlal edilmesi. Bunun ötesinde bu hakların hayata geçirilebilmesi ve korunması için gerekli düzenlemeleri yaparak tedbirler almak da siyasal gücün olmazsa olmaz şartlarındandır. Aksi takdirde söz konusu hakları ortadan kaldırmayı düşünen bir siyasal güç karşısında Locke’a göre sözleşme bozulmuş olduğundan halka direnme, hatta ayaklanma hakkı doğmaktadır. Ancak bu hakkı bireylerin tek başına kullanabilecekleri bir hak olarak algılamamalıdır. O hâlde söz konusu temel ve doğal hakların korunabilmesi için daha somut şeyler gereklidir. Bunun esası da siyasal iktidarın sınırlarını belirlemekten, diğer bir ifadeyle bir devlette bulunan kanun koyucu kuvvetle yürütmeyi birbirinden ayırmaktan, kısaca kuvvetler ayrılığı ilkesinden geçer.

Locke, siyasal iktidarda üç kuvvetin bulunduğunu düşünür: yasama, yürütme ve federatif kuvvet dediği, dış ilişkilerin yürütülmesiyle ilgili kuvvet (Yayla, 1995:46-47). Bu kuvvetler içinde Locke’un en fazla önem verdiği yasama kuvveti, kanun koyucu kuvvet olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü yasama kuvvetinin yetki ve sınırları belirlenmediği takdirde diğer kuvvetlerin hakkıyla işleyebilmesi pek mümkün değildir. “İşte kanun ko-

yucu kuvvetin bağlı olduğu sınırlar Locke'a göre... 1.bu kuvvet ilan edilmiş değişmez kanunlara göre hareket etmek zorundadır, keyfi kararlar alamaz; 2.bu kanunların halkın iyiliğinden başka bir amacı olmaması gerekir; 3.bu kuvvet kimsenin malını kendi rızası olmadan elinden alamaz; 4.kanun koyucu kuvvet, kanun yapma gücünü kimseye aktaramaz" (Akarsu, 1961:81).

Locke'un söz konusu kuvvetlerle ilgili tanımlarının bugün için pek yerinde olduğunu söylemek güçtür. Fakat günümüzden 300 seneden fazla bir zaman öncesinde ortaya koydukları düşünülürse, çağına göre ne derece ileri adımlar ve görüşler olduğu kolayca anlaşılabilir. Bu görüşlerdeki asıl önemli taraf ise "...tabii hakların vazgeçilmezliğinin her insanın emeğinin ürünlerine sahip olma hakkı olduğu için siyasal otoritenin vatandaşların kanunlara aykırı olmayan faaliyetlerine müdahale edemeyeceğini; siyasi yönetimin yönetilenlerin rızasına dayanması gerektiğini; iki kademeli bir mukavele teorisiyle toplumun kurulmasını sağlayan anlaşmadan başka, yönetilenlerle yönetenler arasında tabii olma ilişkilerini düzenleyen bir **tâbi olma anlaşması** (Pactum subjectionis) yapıldığını ve bu anlaşmayla yönetenlerin halk tarafından kendilerine iktidar verilen bir güvenilir el (emanetçi) olduklarını vurgulamasıdır" (Yayla, 1995:47). Ancak bütün bunları teminat altına alan/alacak olan ve özü gereği müdahaleci olmaması (negatif bir kavram olarak) gereken hukuk "...kendi zorunlu yöntemi olan 'güç' kullanma yoluyla insanlara işgücünün istihdamını, eğitimin konu ve yönetimini veya dinsel bir inanç ve itikadı zorla dayatmaya kalktığı andan itibaren hukuk negatif olma özelliğini yitirir ve insanlar üzerinde pozitif (müdahaleci) bir eyleme dönüşür. Böyle bir hukuk anlayışıyla halk iradesi yerine kanun koyucunun iradesi hâkim duruma geçer. Bu durumda halk, ne tartışma ne seçenekler arasında tercih yapma ne de geleceği için plân yapma gereği duyar. Onun adına bütün bunları hukuk üstlenir. Artık düşünme melekelerini kullanma zorunluluğu da kalmadığından halk, beşeri özelliklerini, kişiliğini ve mülkiyetini de yitirmiştir" (Bastiat, 1997:23).

SONUÇ

Kısaca siyaset felsefesi konusundaki düşüncelerini izah etmeye çalıştığımız J. Locke'un, hayat, özgürlük ve mülkiyet (estate) kavramlarını değerlendirme tarzıyla; toplum öncesi durumdan uygar yönetimi oluşturan bir değer olarak bireyi ele alış biçimiyle; günümüzde yapısı ve şekli değişmesine rağmen kuvvetler ayrılığı ilkesine (özellikle yasama kuvvetine) bakış açısıyla; mülkiyet kavramını son derece farklı yorumlamasıyla; hemen her konuyu ele alırken bireyi ve sahip olduğu doğa yasası olarak akli öne çıkarmasıyla, sınırsız bir iktidar anlayışını reddederek, çoğunluk yönetimini ön plâna alan yaklaşımıyla Aydınlanma Felsefesi içinde değerlendirilmesi gayet olumlu bir yaklaşım olarak, liberalizmin ilk temsilcilerinden olan bir düşünür olduğunu söyleyebiliriz.

KAYNAKÇA

- Akarsu, B. (1961). "John Locke'un Devlet Felsefesi" *Felsefe Arkivi*, Sayı:12.
- Bastiat, F. (1997). *Hukuk*. Çev. Yıldırım Arsan. Ankara: LTD Yayınları.
- Copleston, F. (1991). *Felsefe Tarihi*. Çev. Aziz Yardımlı. İstanbul: İdea Yayınları.
- Donnelly, J. (1995). *İnsan Hakları*. Çev. Mustafa Erdoğan-Levent Korkut. Ankara: Yetkin Yayınları.
- Kuyurtar, E. (2017). John Locke, Ed. Ahu Tunçel. İçinde, *Siyaset Felsefesi Tarihi* (239-252) Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Locke, J. (2016). *Yönetim Üzerine İkinci İnceleme*. Çev. Fahri Bakırcı. Ankara: Eksi Kitaplar.
- Şenel, A. (1995). *Siyasal Düşünceler Tarihi*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Tunçay, M. (1969) (Der.). *Batı'da Siyasal Düşünceler Tarihi-Seçilmiş Yazılar II: Yeni Çağ*. Ankara: A. Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- Yayla, A. (1998). *Liberalizm*. Ankara: Liberte Yayınları.